

Edicija INTEGRALI

knjiga 5

Urednik:
Alen Bešić

Naslov izvornika:
Behrouz Boochani
No Friend but the Mountains

Pojedinim ljudima u ovoj knjizi promenjena su imena kako bi im se zaštitio identitet.

Copyright © Behrouz Boochani 2018
English translation copyright © Omid Tofighian 2018
Copyright © za ovo izdanje KCNS, Novi Sad i
Partizanska knjiga, Kikinda 2021.
Copyright © za prevod Nataša Kampmark

A R T S C O U N C I L
NEW ZEALAND TOI AOTEAROA

With the support of Creative New Zealand.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene saglasnosti izdavača.

Behruz Bučani

*Nema prijatelja
osim planina*

zapisi iz zatvora Manus

s engleskog prevela Nataša Kampmark

*Za Dženet Galbrajt
koja je ptica*

1

Pod mesečinom / Boja strepnje

*Pod mesečinom /
Nepoznat put /
Nebo boje silne strepnje.*

Dva kamiona prevoze uplašene i zabrinute putnike krivudavim, džombastim lavirintom. Jure putem oivičenim džunglom, praćeni zastrašujućom grmljavinom auspuha. Vozila su obmotana crnim platnom tako da vidimo jedino zvezde na nebu iznad nas. Žene i muškarci sede jedni do drugih, s decom na krilu... dižemo pogled ka nebu boje silne strepnje. Poneko se na drvenom podu kamiona katkad promeškolji kako bi mu krv procirkulisala kroz umorne mišiće. Izmrčvareni od takvog sedenja ipak moramo da sačuvamo snagu za ostatak putovanja.

Već šest sati nepomično sedim naslonjen na drvenu karo-seriju kamiona i slušam jednu matoru budalu kako se žali na krijumčare, dok mu iz bezubih usta pljušte psovke. Tri meseca gladovanja i potucanja po Indoneziji doveli su nas u ovo bedno stanje, ali sad konačno odlazimo ovim putem koji vodi kroz džunglu, putem koji će nas odvesti do okeana.

U jednom uglu kamiona, blizu izlaza, postavljen je paravan, improvizovana pregrada koja zaklanja od pogleda, gde deca mogu da mokre u prazne flaše za vodu. Niko ne obraća pažnju na nekoliko arogantnih muškaraca koji odlaze iza paravana i bacaju flaše pune urina. Nijedna žena se ne pomera s mesta. Sigurno osećaju nuždu, ali ih odbija pomisao na to da moraju isprazniti bešiku iza paravana.

Žene uglavnom drže decu u naručju dok razmišljaju o opasnoj plovidbi koja im predstoji. Deca poskakuju dok prelazimo preko neravnina na putu. Čak i oni najmlađi naslućuju opasnost. To se oseća u zvuku njihovog cviljenja.

Grmljavina kamiona /

Komande auspuha /

Strah i strepnja /

Vozač nam naređuje da ne ustajemo s mesta.

Suvonjav čovek mrkog, smežuranog lica stoji kraj izlaza i neprestano nam pokazuje da se stišamo. Ali vozilo ispunjava dečji plač, glasovi majki koje pokušavaju da ih umire i zaglušujuća grmljavina auspuha.

Senka straha koja se nadvija nad nama izoštrava nam čula. Dok tutnjimo pored drveća, granje poviše naših glava katkad skriva, a katkad otkriva nebo. Nisam baš siguran kojim putem idemo, ali pretpostavljam da se brodić za Australiju na koji treba da se ukrcamo nalazi na udaljenoj obali na jugu Indonezije, nedaleko od Džakarte.

* * *

Tokom tri meseca koja sam proveo u Kalibata Sitiju u Džakarti i na ostrvu Kendari, redovno su do mene stizale vesti o potonulim brodićima. Ali čovek uvek misli da se te pogubne

nesreće dešavaju drugima – teško je poverovati da ćete se suočiti sa smrću.

Čovek vlastitu smrt zamišlja drugačije od smrti drugih ljudi. Ja svoju nikako ne mogu da zamislim. Da li je moguće da su ovi kamioni koji u konvoju žure prema okeanu vesnici smrti?

Ne /

Nikako ne dok prevoze decu /

Kako je to moguće? /

Kako se možemo utopiti u okeanu? /

Ubeđen sam da će moja smrt biti drugačija /

Da će doći u mnogo mirnijem okruženju.

Pomišljam na druge brodiće koji su nedavno otišli u morske dubine.

Strepnja u meni raste /

Zar i ti brodići nisu prevozili dečicu? /

Zar ljudi koji su se utopili nisu bili isti kao ja?

Ove misli bude nekakvu metafizičku snagu u čoveku i on prestaje da razmišlja o realnosti smrti. *Ne, nije moguće da ću tek tako umreti.* Sudbina mi je da umrem u dalekoj budućnosti i neću se utopiti niti će me zadesiti išta slično. Sudbina mi je da umrem na poseban način, onda kad to sam odlučim. Zaključujem da moja smrt mora zavisiti od čina volje – time rešavam dilemu u sebi, u svojoj duši.

Smrt mora biti stvar izbora.

Ne, ne želim da odem u smrt /

Ne želim tako lako da se predam /

Od smrti se ne može pobeći, to znamo /

*Ona je samo još jedan deo života /
Ali ne želim da se povinujem neumitnoj smrti /
Naročito ne ovde, ovako daleko od domovine /
Ne želim da umrem na pučini, okružen vodom /
Nepreglednom vodom.*

Oduvek sam imao osećaj da ću umreti tamo gde sam rođen, gde sam odrastao, gde sam proveo celi svoj život. Čovek ne pomišlja da može umreti hiljadama kilometara daleko od zemlje u kojoj su mu koreni. Kakva strahota, kakva nesreća, čista nepravda; nepravda koja mi se čini potpuno nasumičnom. Naravno, ne očekujem da će baš mene zadesiti.

* * *

Jedan mladić i njegova devojka Azada* voze se u prvom kamionu. S njima je i naš zajednički poznanik Plavooki. Sve troje u duši nose bolna sećanja na život koji su morali da ostave za sobom u Iranu. Kad su kamioni došli po nas, njih dvojica su ubacili prtljag i popeli se na kamion kao vojnici. Tokom čitava tri meseca provedena u Indoneziji njih dvojica su bila korak ispred svih ostalih izbeglica. Bilo da se radilo o pronalasku smeštaja, nabavci hrane ili prebacivanju do aerodroma, ta preduzimljivost je, što je ironično, uvek imala loše posledice po njih. Kad je trebalo da letimo za Kendari, oni su pre svih otišli na aerodrom. Ali čim su stigli tamo, policija im je oduzela pasoše, zbog čega su propustili let, pa su se danima potucali po ulicama Džakarte, proseći hranu po zabačenim sokacima.

Sad su opet ispred svih, voze se munjevitom brzinom, putuju na čelu čopora, režu kroz snažne vetrove. Uz grmljavinu auspuha, napreduju ka okeanu. Znam da Plavookom u srcu

* Azada je žensko ime u Iranu, a reč je srodna persijskoj reči za slobodu – *āzādi*. (Prim. prev.)

prebiva jedan stari strah koji je poneo iz Kurdistanana. Dok smo boravili u Kalibata Sitiju, zatvoreni u stambene zgrade, noću bismo pušili na sićušnim balkonima i razmenjivali mišljenja o predstojećem putovanju. Priznao je Plavooki da se plaši okeana; život njegovog starijeg brata odnela je nabujala reka Sejmer u pokrajini Ilam.*

...Jednog vrelog letnjeg dana u ranom detinjstvu, zajedno sa starijim bratom Plavooki odlazi u obilazak ribarskih mreža koje su prethodne noći zabacili u najdublji deo reke. Brat skače u duboku vodu; poput teškog kamena bačenog u reku, telo mu probija površinu vode. Iznenada nailazi talas, a iza njega, svega trenutak kasnije, vidi se samo bratova ruka, traži pomoć od Plavookog. Budući da je još jako mali, Plavooki ne može da dohvati bratovu ruku. Može tek da plače i plače; plače satima u nadi da će se brat pojaviti iz vode. Ali brata više nema. Dva dana kasnije našli su mu telo u reci tako što su svirali tradicionalni bubanj za slanje poruka, dhol. Zvuk bubnja nagovara reku da preda utopljenika – muzika posreduje između smrti i prirode...

Plavooki je te davnašnje, mračne uspomene poneo sa sobom na put. Užasno se plaši vode. A noćas ipak hrli ka okeanu da se otisne na sudbonosno putovanje. Zloslutno putovanje dodatno opterećeno tim ogromnim strahom iz prošlosti...

Kamioni jure kroz gustu džunglu narušavajući tišinu noći. Nakon višesatnog sedenja na drvenom podu kamiona, svima se na licu jasno ocrtava umor. Jedno, dvoje ljudi povratilo je izbacivši u plastične kante sve što su pojeli.

U drugom uglu kamiona nalazi se bračni par iz Šri Lanke s bebom. Putnici su mahom Iranci, Kurdi, Iračani i vidno su fascinirani prisustvom šrilančanske porodice među njima.

* Jedna od trideset i jedne pokrajine Irana koja se nalazi na zapadu zemlje i graniči s Irakom i delom Kurdistanana. (Prim. prev.)

Žena je izuzetno lepa, s crnim očima. Sedi s odojčetom u naručju. Muž pokušava da im pruži utehu; brine se o njima najbolje što može. Želi da joj pokaže da se može uzdati u njega. Tokom cele vožnje kao da je uverava da će sve biti u redu tako što joj masira ramena i čvrsto je prigrli kad god kamion jako poskoči na džombastom putu. Ali vidi se da je ženina jedina briga njena beba.

*Prizor u tom kutku /
To je ljubav /
Veličanstvena i čista.*

Žena je, međutim, bleđa i u jednom trenutku povraća u kanticu koju joj prinosi muž. Njihova mi je prošlost nepoznata. Možda je to što su se zavoleli prouzrokovalo nesreću koja ih je dovela do ove stravične noći? Vidi se da je njihova ljubav istrajala uprkos svim nedaćama: očituje se u brizi za to detešce. I njihova srca i misli nesumnjivo nose tragove iskustva koje ih je nateralo da izbegnu iz domovine.

U kamionu ima dece raznih uzrasta. Dece na pragu punoletstva. Celih porodica. Primorani smo da tokom čitavog putovanja udišemo duvanski dim glasnog, bahatog i krajnje bezobzirnog Kurda. S njim putuje suvonjava supruga, jedno odraslo muško dete i jedno mlađe muško dete, pravi mali gad. Taj klinac ima majčine crte lica, a očevu narav. Toliko je glasan da je dodijao svima u kamionu, nema poštovanja ni prema kome i svima ide na živce svojim nestrpljenjem i upadicama. Uspeo je da iznervira čak i krijumčara, pa se ovaj razvikao na njega. *Kad taj dečak poraste, pomišljam, zasigurno će biti sto puta neuviđavniji od svog oca.*

Kamioni usporavaju; izgleda da smo stigli na kraj džungle i izbili na obalu. Krijumčar počinje žustro da mlatara rukama – svi moramo da se ućutimo.

Vozilo se zaustavlja.

Tišina... tišina.

Čak i glasni mali gad shvata da mora da umukne. Strah nam je opravdan; strahujemo od toga da će nas uhvatiti policija. Mnogo puta se već desilo da putnici budu uhapšeni na samoj obali pre no što se iko ukrca na brodić.

Niko ni da pisne. Šrilančanska beba se mirno pricapila uz majčinu dojku – gleda, ali ne sisa. I najslabiji šum ili najtiši plač mogli bi sve upropastiti. Tri meseca potucanja i gladovanja po Džakarti i Kendariju. Sve zavisi od tišine.

Od ove poslednje etape.

Na samoj obali.

* * *

Do tog trenutka preživeo sam četrdeset dana gotovo skapavajući od gladi u podrumu malog hotela u Kendariju. Kendari je nekada bio stecište izbeglica zbog svog položaja na raskrsnici puteva odakle se lako može ugovoriti nastavak putovanja. Ali kad sam ja dospeo u Kendari, mesto je već bilo opustelo kao groblje.

Policije je sada bilo na svakom koraku, tako da sam morao da se skrivam u podrumu hotela. Nestalo mi je novca i glad je uzimala danak na mom telu i duši. Ustajao sam jako rano i gutao komad tosta, krišku sira i dobro zašecerenu šolju čaja. To je sve što sam imao za jelo – jedino što me je održavalo u životu. Policajci koji su patrolirali gradom tražili su nas na svim mogućim mestima; nisam se ni na tren mogao opustiti. Sve koje bi uhvatili bacali bi u zatvor, da bi ih nakon nekoliko dana deportovali. Nisam mogao da podnesem ni samu pomisao na to. Da me vrate tamo odakle sam krenuo, za mene je ravno smrtnoj kazni.

Ipak, tokom poslednjih nekoliko dana u Kendariju pojeo bih doručak i ugrabio priliku da izađem iz hotela. Bio sam

uveren da grad u sparnim časovima pred svitanje još spava i da me nijedan policajac neće presresti na putu kojim sam se zaputio u džunglu.

Prelazio sam kratak, popločan put – sve vreme se tresući od straha – i skretao u mirni zabran opasan drvenim plotom. Mislim da je to nečije imanje i da sam napravio prekršaj jer sam ušao bez dozvole, ali niko se nikad nije pojavio. Tu, na sredini ogromne plantaže kokosa, nalazila se prelepa prizemna kućica. Jedan oniži čovek uvek je bio tu, okružen čoporom radoznalih pasa koji su mahali repom. Nasmehio bi mi se i mahnuo u znak pozdrava. Taj me je dobronamerni osmeh sokolio da se osećam bezbedno dok nastavljam zemljanim puteljkom preko plantaže.

Uz naplavljeno pirinčano polje, oboreno pokraj puta, ležalo je veliko deblo. Sedao sam na to deblo, palio cigaretu, upijao prirodu oko sebe, odagnavši uzburkane misli i zaboravljao na glad. Dok bih ispušio cigaretu, sunce bi počelo da izlazi i tad sam se vraćao u hotel istom stazom kroz džunglu. Čovek niskog rasta bi mi ponovo mahnuo i uputio isti dobronamerni osmeh. Visoka kokosova stabla pokraj staze i malo zeleno pirinčano polje na kraju staze, prelepi trenuci koje sam tamo proveo, činili su za mene božanstvenu sliku.

Život su mi tokom ta tri meseca ispunjavali uglavnom strah, stres, glad i potucanje – ali i oni kratki sati koje sam provodio sedeći na deblu na toj božanstvenoj plantaži. Tri meseca neizvesnosti dostigla su vrhunac u ovom trenutku u kome smo se svi ukipili i kad nas vrisak deteta može vratiti na sami početak putovanja.

* * *

Kamion prelazi nekoliko metara preko tihog žala, a zatim gasi motor. Prikrada se kao lovac, a zatim se ukopava u mestu,

ne mrda i ne daje glasa od sebe. Uzbuđenje u meni raste. Sve bi naprečac moglo propasti.

Stežem ranac uz grudi spreman da iskočim iz kamiona, spreman ako krenu u poteru za mnom, spreman da uteknem nekuda u mrklu noć na ovoj nepoznatoj obali. Čak i ako nas policija pronađe, ne mogu otići u zatvor. Kroz glavu mi prolazi ono što sam čuo da se dogodilo drugim raseljenim putnicima u proteklih nekoliko meseci. *Policija nikad ne puca... Kad ti naredi da staneš, trči koliko te noge nose. Nemoj stati...* Čvrsto sam zavezao pertle na patikama.

Kamion se ponovo pokrenu, ovaj put prešavši veću razdaljinu. U još jednom navratu stići ćemo do okeana. Unervozio sam se kao dete, na mukama sam. Hoću da nam crnpurasti čovek smežuranog lica već jednom naredi da se iskrčamo iz kamiona. Ali on razgovara s vozačem i rukom nam daje znak da ćutimo i ne mrdamo. Taj skot od čoveka se oholo ispotiha smeje. On je verovatno jedini koji se ne boji – za njega je ovo samo uzbudljiva igra.

Supružnici sa Šri Lanke obgrlili su jedno drugo oko struka. Deluje umirujuće gledati ih kako sede tako, priljubljenih glava.

*Osećanje utehe /
Dva tela slivena; ruke, strukovi i glave /
Sliveni u jedno /
Njihova veza je ojačana /
Spojeni zajedničkim otporom /
Odolevaju strepnji.*

Uz još jedan urlik – ovaj put glasniji – kamion se pokreće, a onda se zaustavlja pošto je prešao nešto manje od sto metara. Motor urliče – kamion je lovac, napreže se da ulovi plen, ispušta poklič radosti sad kad mu je nadohvat ruke.

Krijumčar smežuranog lica naređuje nam da se iskrčamo. Ja sam u zadnjem delu kamiona sa Bezubim Blentom i ne čekamo da zaglavimo u sporom spuštanju žena i dece – iskačemo preko stranice kamiona. Žamor se nastavlja, graja muškaraca i žena, kao i vriska dece narušavaju mir i tišinu žala.

Ne vidimo lica krijumčara koji hodaju ispred nas i rukama nas usmeravaju prema okeanu. Viču nam da umuknemo već jednom. Mi smo grupa lopova u noći koji pokušavaju da pobegnu što je pre moguće.

Plavooki i Prijatelj Plavookog su – po običaju – ispred svih. Čekaju na obali, ranci su pored njih. Krijumčari nas požuruju. Huka talasa s okeana zaglušuje im glasove. Ovo je prvi put da sam video okean za sve vreme provedeno u Indoneziji, posle tri meseca strahovanja po aerodromima i obalskim gradovima.

Stigosmo do okeana /

Divlji talasi zapljuskuju obalu /

Kao da se pružaju u večnost /

Majušni brodić čeka nekoliko metara od obale /

Ni časa ne smemo časiti /

Moramo se ukrcati.